

תנועת הקיבוץ הדתי

ל' סיון תשע"א, 2.7.2011

גיליון מס' 265

פרשת חקת

טעמה הרע של הכפייה על האחר

מאת יעקב נוקד, קיבוץ שלוחות

הדברים הבאים יעסקו במצבים בהם נמצא האדם בעל כורחו, ובמצבים של כפייה, לאור פתיחתה הידועה של פרשת השבוע, פרשת חוקת. ה' פונה למשה ולאחריו, ונותן להם את מצוות פרה אדומה. לאחר הפניה למשה ואחריו, עוד לפני הירידה פרטי המצוה מקדים ה' את האמירה: "זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר":

א. "וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר:

ב. זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדמה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה על: (במדבר י"ט א-ב)

הוספת מימד החוקה למצוות פרה אדומה, מקבלת התייחסות משמעותית במדרש. כבר בפתיחה (במדבר רבה י"ט, א') בעלי המדרש מעלים סתירה לוגית (מבחינת דיני טומאה וטהרה) שקיימת בציווי, והמדרש עונה באמירה הברורה והמפורסמת: "אמר הקדוש ברוך הוא: חקה חקקתי, גזירה גזרתי, אי אתה רשאי לעבור על גזרתי!" למשה ואהרן זה אולי נראה עניין של מה בכך "להפיל" על בני ישראל ציווי ישירות מפי ה', גם אם הוא מוגדר במפורש כ"חוקה" (למרות שראינו שבני ישראל יכולים להיות מרדנים, גם אם מולם עומדים משה ואהרן), אך כאשר אנו מתבוננים על מצבים כאלו בחיים שלנו, בתור הורים לילדים, אנשי חינוך, בין בני זוג ובין אדם לחברו בכל סוג של מסגרת, ואולי אף בין אדם לעצמו, נראה שמצבים אלו יכולים להיות מאוד לא פשוטים. למרות שידוע לכל, שאדם רציני חייב לקבל גם מצבים של מסגרת וכפייה, וש"לא - זאת גם תשובה", יש קושי רב בתהליכים המתרחשים בתוך מסגרת, גם לזה ש"מוביל" את המסגרת, שלרוב יש בידיו כח, או סוג של עוצמה, וגם או בעיקר לזה ש"מוביל" במסגרת, שלרוב הוא החלש או המחויב.

לפני התייחסות נוספת לפסוקים שלעיל, נתבונן במצב בו אדם כופה סוג של "אמת" (לצורך העניין) על זולתו, ונשאל: מאיזה כח כופה הכופה את כפייתו? (שיכולה להיות: קימה בבוקר, הכנת שיעורי בית, עמידה בזמנים, הוראה של מעביד לעובד ועוד). מיד עולה התשובה - מכח אותה אמת. תשובה זו, נותנת לכאורה כח בלתי מוגבל ביד הכופה, אך גם מסכנת מאוד את התהליך.

כותב הראי"ה קוק: (שמונה קבצים ה', ק"ע) -

"בכל מה שיש איזה צד הגבלה, יש לחלק בין רצון והכרח.

כל רצון חופשי סופו לטוב, וכל הכרח סופו לרע, עד שיחזירנו הרצון לטוב.

בכל מצוי, כיון שיש בו צד הגבלה, יש בו צד הכרח, וזהו צד הרע שבו.

השתלמותו תלויה היא בחופשיותו, בצאתו מכבלי ההכרח וחרות.

הטבע המעשי הוא מלא הכרח, וכמידתו הוא מלא רע.

הצד הטוב שיש בו, הוא מה שבעלי הרצון יכולים להטביע ברצון עליו צורה מיוחדת"

הרא"ה קוק מזהה את ההכרח עם הצד הרע של החיים. וכיוון שהחיים מלאים בהכרח, כך הם מלאים ברע. האתגר של הכופה, הוא דווקא להפוך את ההכרח לבחירה. מהתבוננות בחיים, תהליך כזה אינו יכול לקרות באופן גורף, בטח שלא מעכשיו לעכשיו, ודאי לא בכל תחום, וברור שלא כל אחד יכול לעשותו בשלמות. תעיד על כך אף פרשתנו, שמראש פותחת בציווי, שהוא במהותו הכרח. ומה נעשה, שהרי החיים מלאים במצבים של כפיה וציווי, שמשאירים טעם רע באופן מהותי, ולפעמים מצבים אלו בלתי נמנעים?

אם נחזור לפסוקים, נראה שבציווי ה' למשה ואהרן, יש בהם "עצה למוביל המסגרת": ה' מצווה את משה ואהרן לפתוח את דבריהם בכך שהם באים מכח חוקת ה'. לכאורה הדבר נותן למשה ואהרן כח רב, אך בעומק העניין, פתיחה זו משחררת אותם, כיוון שהם אומרים לבני ישראל, שהכפייה קיימת עליהם, בדיוק כמו שהכפייה קיימת על בני ישראל. במצב של כפיה כזו, משה ואהרן שמים את עצמם בצד כ"צנינור" ותו לא. גם אם לא מצליחים להפוך את הכפייה לרצון, **קיים שלב ביניים**, והוא **סולידאריות ואמפתיה**, שמקורן בענווה, שפעמים רבות ממתיקות את הטעם הרע. גם אם הכוח נמצא אצל בעל המסגרת, לא חייב להיות טעם רע בתהליך מימוש המחויבות. הטעם הרע מגיע כאשר המחייב מזהה את עצמו עם המסגרת ועם הכוח. כאשר המחייב מצליח לשדר למחויב, שלמרות שהכוח בידיו, כח זה אינו שלו, מתמתק חלק מהטעם הרע של החיוב, והשלב הבא הוא לנסות למצוא אפילו מימד של רצון בכל הסיפור.

משה ואהרן בעצם אמרו לבני ישראל: "תקשיבו, ה' אמר לנו לומר לכם – שהפעם הציווי שייך ממש לחוקה של התורה, וזה לא לדיון. וה' אמר למשה: דבר אל בני ישראל ויקחו אליך..." זה כבר נשמע יותר אמפתי...

יעקב נוקד נשוי ללירז, אב לאלה ואיתמר, תושב **קיבוץ שלוחות**. מחנך ורב התיכון בשדה אליהו. בשנת תשע"ב יוביל תכנית התפתחות לאנשי חינוך במכון "מאין" בעמק המעיינות.

אפשר לקבל את דף פרשת השבוע של הקיבוץ הדתי בדואר אלקטרוני או לראות אותו באינטרנט באתר של תנועת הקיבוץ הדתי בכתובת: www.kdati.org.il/parashat/hashavua.htm

כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il ולרשום subscribe בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב unsubscribe בשורת הנושא.

תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: amudim@kdati.org.il

אתר האינטרנט של הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il

הקיבוץ הדתי, דובנוב 7, ת.ד. 40015, תל אביב 64732 | טל: 03-607-2777 | פקס: 03-695-7039